

During the research, it has been found that the lessons of Gymnastics have the smallest training effect, since their pulse growth is 8-16 equivalent units. The greatest training influence have lessons of athletics, after performing standard athletic exercises, pulse growth is 16-24 equivalent units from the original heart rate. The research considers grouping of physical exercises in complexes considering the current development effect in comparison with the generally accepted method of successive solution of educational tasks during the study and improvement of the implementation of gymnastic exercises. The level classification of physical exercises for physical training lessons allows optimizing the load for students and doing exercises taking into account the level of activity of their body, which contributes to the effective solution of the task of increasing the level of physical fitness of students, and, accordingly, their physical health. The level classification of gymnastic physical exercises for physical training lessons due to the assessment of available heart rate will allow, quite easily and promptly, dose the load at the lesson and program general load indicators for the lesson, without applying instrumental testers. During the study, various degrees of training influence of physical training lessons with different objectives are also revealed.

Key words: *gymnastics, physical exercises, physical training lessons, general development exercises, pulse load.*

УДК 373.23:37.04

Олена Гаврило

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCIDID 0000-0001-8260-1448

DOI 10.24139/2312-5993/2021.02/056-067

УМОВИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Актуальність теми статті визначається проблемами, які постають перед батьками й педагогами на початку відвідування дитиною закладу дошкільної освіти. Тому метою даного дослідження є виявлення й перевірка ефективності низки умов успішної адаптації дітей раннього віку до нового соціального оточення. Аналіз педагогічних і психологічних джерел дозволив виділити такі умови й довести їх ефективність. Рівні адаптованості дітей перевірялися за методикою Н. Ватутіної. У ході експерименту використовувалися форми співпраці з родинами вихованців, методи й засоби створення емоційно-позитивної атмосфери в дитячому колективі та зняття емоційного напруження дітей.

Ключові слова: *діти раннього віку, адаптація, заклад дошкільної освіти, співпраця з родиною.*

Постановка проблеми. Перший етап суспільного життя дитини раннього віку, пов'язаний із пристосуванням до нових умов, режиму, відносин із дорослими й нових форм взаємодії з однолітками – тобто, відвідування закладу дошкільної освіти, є досить складним для дитини. Вихід із родини, де маленька людина почувається захищеною, пристосованою до певних умов як фізично, так і психічно, у «великий світ» призводить до значного стресу. Перебіг адаптації дитини тут може відбуватися з різною тривалістю та проявами, відносно успішно чи складно. Питання адаптації дітей до закладів освіти досліджували спеціалісти різних рівнів:

невропатологи, педагоги (С. Бурсова, О. Ткачук і Н. Павлущенко), фізіологи, педіатри, психологи (Л. Басанець). Це зумовлено глибиною проблем, які пов'язані з процесом пристосування до нових умов життя.

Уперше термін «адаптація» був уведений німецьким фізіологом Г. Аубертом у 1865 році, дещо пізніше почав уживатися в біологічному аспекті як пристосування живих організмів до навколишнього середовища. У контексті педагогічних наук поняття «адаптація» використовується у зв'язку з певними періодами розвитку особистості людини. Зокрема, вихователі груп раннього віку стурбовані тим, як організувати найбільш сприятливі умови для звикання дітей у закладі дошкільної освіти, отже, наразі дана проблема є досить актуальною.

Аналіз актуальних досліджень. Соціально-психологічна адаптація була проблемою досліджень ще Л. Виготського, який визначав, що це явище полягає у взаємному пристосуванні людей шляхом засвоєння ролей, норм, способів, форм взаємодії в певних умовах. Так, людина спочатку «входить» у групу, пристосовується до неї, розділяючи переконання й уявлення її членів, а потім впливає на них, змінюючи їхні погляди (Выготский, с. 150). Процеси звикання саме дітей раннього віку до нового соціального середовища детально розглянуті й у сучасних психолого-педагогічних працях (наприклад, Н. Маковецької, Ж. Маценко, О. Нурєвої, І. Терещенко, О. Шаталової та багатьох інших). Були також визначені рівні адаптованості й ознаки легкого та складного перебігу адаптації дитини (З. Кошечева, В. Мушинський, С. Теплюк). Н. Маковецька у своїй роботі дійшла висновку про те, що в результаті зміни соціальних відносин (що характерно для періоду вступу до дитячого садка) у дітей раннього віку виникають значні труднощі, при цьому саме в період відвідування закладу дошкільної освіти активно розвиваються основні особистісні якості, від яких більшою мірою залежить увесь подальший психічний розвиток і соціалізація маленької людини. Але у зв'язку з відсутністю близьких для дитини людей, зміною навколишнього оточення, звичних умов і ритму життя, вона перебуває в тривожному стані, який визначає її емоційну напруженість (Маковецька, 2001). Були також узагальнено визначені головні причини тривалої та складної адаптації дитини, зокрема, вплив педагогів і режиму діяльності закладу дошкільної освіти (Є. Алексеева); особливості дезадаптації, пов'язані зі статтю дітей залежно від різних очікувань батьків вихованців (А. Захаров); залежність даного процесу від вікових та індивідуальних особливостей (Т. Прибора) тощо.

Мета статті. У зв'язку з викладеним вище ми визначили метою статті виявити умови успішної адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти й перевірити їх ефективність.

Методи дослідження: аналіз педагогічних і психологічних джерел, нормативних документів та програмового й методичного забезпечення роботи педагогічних колективів закладів дошкільної освіти з дітьми раннього віку; спостереження за дітьми, узагальнення досвіду роботи вихователів і методистів, анкетування педагогів і батьків; використання методики Н. Ватутіної; кількісний і якісний аналіз результатів дослідження.

Виклад основного матеріалу. У ході дослідження нами використовувалася методика «Визначення рівня адаптації дітей» за Н. Ватутіною (Ватутина, 2003). Перебіг адаптації як процесу дозволив пізніше визначити рівні адаптованості вихованців до предметного й соціального середовища закладу. До основних критеріїв ходу адаптації автор відносить: емоційний стан дитини (сльози, посмішка, неврівноважений стан, тобто спокій змінюється сльозами, і навпаки); характер діяльності (відсутність діяльності, спостереження за іншими, наслідувальні дії, самостійні предметні або ігрові дії); ставлення до оточуючих дорослих і однолітків (негативне, позитивне або взагалі байдуже); висловлювання про бажане. Відповідно до даної методики, показниками доброго та швидкого звикання дитини можна вважати: спокійний, врівноважений емоційний стан, активні дії під час ознайомлення із середовищем закладу; уміння увійти в контакт з дорослими й однолітками; висловлювання, які не пов'язані зі спогадами про близьких. Плач при вигляді близьких, відмова від будь-якої діяльності, негативне ставлення до вихователя й висловлювання на зразок: «Хочу додому», «Де моя мама?», відверта радість при поверненні близьких – показник того, що звикання дитини до умов дитячого садка буде тривалим і болючим.

Мета використання даної методики в нашому дослідженні: моніторинг перебігу адаптації новоприбулих дітей до закладу дошкільної освіти й виділення рівнів їх адаптованості. Завдання, які виконувалися в ході експерименту:

- 1) виявити дезадаптованих дітей із метою покращення рівня їх емоційного благополуччя у групі;
- 2) визначити профілактичні заходи для оптимізації процесу адаптації;
- 3) розробити рекомендації для вихователів групи й батьків вихованців щодо полегшення перебігу адаптаційного періоду дітей з ознаками дезадаптації.

Перша перевірка перебігу адаптації вихованців проводилася на початку нового навчального року, у вересні. В обстеженні взяли участь усі діти, які відвідують групу. Обстеження проводилося за такими показниками: сон (засинання, характер сну, тривалість сну); апетит дитини; емоційний стан; діяльність; навички взаємовідносин (з дорослими, з однолітками); мовлення.

Спостереження, проведені нами за дітьми у групі в перші дні відвідування закладу дошкільної освіти, дозволили правильно визначити за характером поведінки належність дитини до тієї чи іншої групи за рівнем адаптованості.

Результати визначення рівня адаптованості й належності дитини за характером поведінки до певної групи показали, що на початку року із середнім рівнем адаптованості було 33 % від загальної кількості дітей. Для цієї групи характерний нестабільний емоційний стан: новий подразник (наприклад, зміна режимних моментів) спричиняє повернення до негативних емоційних реакцій. Однак за умови емоційної підтримки дорослого діти проявляють пізнавальну й поведінкову активність, намагаються пристосуватися до нової ситуації.

З низьким рівнем адаптованості було 67 % дітей від загальної кількості. Для таких вихованців характерним був негативний емоційний стан (сльози, плач), відсутність апетиту, відмова від сну, діяльність відсутня, переважає потреба у спілкуванні з близькими дорослими, взаємовідносини з дітьми й іншими дорослими відсутні. Проаналізувавши результати обстеження, можна зробити висновок, що в дезадапованих дітей найяскравішими показниками виявилися: порушення апетиту, напружений емоційний стан, протест у поведінці щодо дотримання режимних моментів дитячого садка. Тобто, стривоженість і емоційне напруження дітей відбиваються на їх подальшій діяльності протягом перебування в дошкільному закладі, а небажання дотримуватися режимних моментів провокує яскраво виражений емоційний протест.

Отже, констатувальний етап нашого дослідження показав переважання кількості вихованців із низьким рівнем адаптованості до умов закладу дошкільної освіти. Як зрозуміло, дітей із високим рівнем адаптованості не було виявлено. Очевидно, що переважання дітей із низьким рівнем адаптованості до умов закладу дошкільної освіти потребує подальшої роботи: продовження спостережень під час режимних моментів, проведення ігор, спрямованих на зближення з вихователем та однолітками, консультаційна робота з вихователями щодо полегшення процесу адаптації дітей до умов дитячого закладу, просвіта батьків.

Діти раннього віку особливо вимагають створення позитивного клімату й відчуття безпеки. Причинами цього, можливо, є нове середовище, в яке потрапляє новоприбула дитина, відсутність рідних і близьких людей поруч, необхідність виконувати нові правила поведінки, встановлені у групі. Нестабільний настрій дітей свідчить про те, що вони відчувають загрозу з боку незнайомого середовища (незнайома доросла людина з гучним голосом і незрозумілими вимогами, велика галаслива кімната, де багато нових предметів, незнайомі діти поряд); несформована базова довіра. Відсутність удома стабільного режиму дня також провокує труднощі в перебігу адаптації.

Проаналізувавши психологічні та педагогічні джерела, провівши спостереження за роботою педагогів у групах раннього віку, ми виділили найважливіші умови й напрями роботи вихователя в адаптаційний період, які полягають у:

1) взаємодії сім'ї та працівників закладу дошкільної освіти: надати батькам поради щодо дотримання режиму дня, уточнити, що в дитини мають бути сформовані навички самообслуговування, наблизити умови закладу дошкільної освіти до домашніх, формувати в дитини позитивні установки;

2) усунення психоемоційного напруження, встановлення емоційного контакту з дитиною, увага до потреб та індивідуальних особливостей дитини;

3) створення в цілому емоційно-позитивної атмосфери в дитячому колективі.

Аби не було дискомфорту, дитину спочатку краще залишати в закладі дошкільної освіти на кілька годин, а не на повний день. Потім час перебування поступово збільшувати. Також слід контролювати надходження новачків у групу, воно має бути поступовим (не більше 1–2 осіб на тиждень), адже дітям притаманне «емоційне зараження» (хтось починає плакати, інші підхоплюють (Все про адаптацію, 2004, с. 7).

Для зняття психоемоційного напруження Є. Жердєва рекомендує використовувати певні методи та прийоми, які наведені нижче.

Ігри з водою і піском. Ці ігри добре розвивають моторику рук дітей, але в період адаптації в основному використовують їх для заспокійливих і розслаблюючих дій, оскільки створюється необхідне середовище, в якому дитина відчує себе комфортно й захищено. У літню пору такі ігри легко можна організувати на вулиці. Восени та взимку бажано мати куточок піску й води в приміщенні. Для ігор використовуються форми різної конфігурації та об'єму, які не б'ються: воронки, ложки, сита, а також гігієнічно безпечні барвники й пінисті речовини. Діти можуть набирати в гумові іграшки воду й виштовхувати

її струменем, купати у воді гумових ляльок, пускати по воді кораблики тощо. У цей період можна застосувати метод «пісочної терапії». Пісок стабілізує емоційний стан і має чудову властивість «заземлити» негативну психічну енергію. Всі ігри з піском можна розділити за трьома напрямками використання: пізнавальні (пізнаються фізичні властивості об'єктів природи); навчальні (вони полегшують процес засвоєння знань дитиною); проєктні (через них здійснюється психологічна діагностика, корекція й розвиток дитини).

Монотонні рухи руками (нанизування кілець пірамідки або кульок з отворами на шнур).

Стискання кистей рук (дитина стискає й розтискає руки з іграшкою та слухає, як вона пищить).

Малювання фломастерами, маркерами, фарбами, олівцями.

Слухання неголосної спокійної музики («Ранок» Е. Грига, «Король гномів» Ф. Шуберта, «Мелодія» К. Глюка).

Заняття зі сміхотерапії (Жердева, 2007, с. 21-22).

Якщо дитина не йде на контакт, то можна її певний час не чіпати, але потім поступово підбирати засоби, які допоможуть вихователю знайти підхід до неї. Також налагодженню довірливих стосунків сприяють індивідуалізовані звертання, адже помітна особливість дітей раннього віку полягає в тому, що вони не розуміють узагальненого звертання «діти», оскільки в сім'ї дитину кличуть по імені, навіть якщо звертаються до кількох братів і сестер. Для формування розуміння належності до певної соціальної групи (наприклад, до вікової групи закладу дошкільної освіти) потрібен час і активна робота дорослих із соціалізації.

Також додатковими умовами, які допоможуть вихователю в роботі з маленькими вихованцями, можемо назвати:

1) збір даних про дитину шляхом анкетування чи бесіди з батьками; ця інформація є необхідною, адже таким чином педагог може дізнатися про особливості поведінки, стан здоров'я, традиції та методи виховання в сім'ї;

2) ознайомлення дітей із груповим осередком: дитина має знати, де ігровий куточок, де її місце за столом, де її ліжко, де туалетна кімната;

3) допомога дитині у встановленні контакту з однолітками, сприяння зниженню конфліктів і розвитку гри поруч, також доречним буде використання тих видів і форм роботи, які спрямовані на взаємозв'язок між дітьми (театралізація, співання пісень тощо).

Щоб адаптаційний період дитини раннього віку пройшов успішно, Н. Захарова пропонує: збагачення кола знайомих; взаємодія сім'ї та закладу дошкільної освіти в дотриманні однакового режиму дня; забезпечення

єдності родинного та суспільного виховання й вимог, які висувуються перед дитиною; застосування різних форм і видів діяльності, що відповідатимуть потребам та інтересам дітей; створення позитивної атмосфери; професійна обізнаність педагога з даної проблематики (Захарова, 2006).

У той самий час, на думку О. Нурєєвої, сприяє легкій адаптації новачків упровадження таких умов: дотримання гнучкого режиму дня в закладі дошкільної освіти та чіткого – вдома; формування або вдосконалення навичок самообслуговування; сприяння розвитку навичок виконання ігрових дій; забезпечення відповідним предметно-розвивальним середовищем; здійснення змістовної діяльності дітей раннього віку; консультування батьків із даної проблематики; поступове збільшення тривалості перебування дитини в закладі дошкільної освіти (спочатку – тільки прогулянка, гра; потім – з ранку до обіду; а вже через кілька днів додаємо обід, сон та інше); можливість розширення кола близьких людей, які приводять дитину до закладу дошкільної освіти (не тільки мама, але й тато, сестра, дідусь – це полегшує прощання); проведення спеціальних ігрових комплексів, спрямованих на розширення кола спілкування, вироблення впевненості, зняття тривожності, страхів (Нурєєва, 2008, с. 17–18).

С. Теплюк зробила акцент на тому, що треба по-новому будувати систему життєдіяльності дітей в умовах адаптації. Вона виділила чотири ступені такої системи. Перший ступінь: дитина та мама – непотрібно відокремлювати дитину від матері. Другий ступінь – розширення кола знайомих дитини. Після цього за допомогою мами й педагога дитина сама переходить на третій ступінь: її починає цікавити навколишнє середовище, але не приваблює спілкування з ровесниками. На четвертому ступені треба звернути увагу на систему відносин «дитина та інші діти» й формувати правильні стосунки між ними (Теплюк, 2006, с. 34).

Згладити адаптаційний період допоможуть ігри, спрямовані на емоційну взаємодію дитини з дорослим. Емоційне спілкування виникає на основі спільних дій, які супроводжуються посмішкою, лагідною інтонацією, проявом турботи до кожної дитини. Основне завдання ігор із дітьми в адаптаційний період – налагодити довірливі стосунки між вихователем і кожною дитиною, подарувати хвилини радості, викликати позитивне ставлення до дитячого садка. Вимоги до таких ігор: вони мають бути фронтальними, короткотривалими, не використовувати замітники, керівником гри виступає вихователь.

Щоб підтримати емоційний тонус дітей, Л. Пижьянова пропонує використовувати ігри-розваги. Необхідно прагнути до того, щоб діти вміли

грати й діяти самостійно, а дорослий, як помічник і порадник, підказуючи і показуючи, збагачував гру (Пижьянова, 2003).

Робота щодо забезпечення легкого перебігу адаптаційного періоду в ході формувального експерименту здійснювалася в три етапи. Перший етап – до надходження дітей у групи (з моменту запису дитини батьками до перших відвідин закладу дошкільної освіти). Другий етап – період тривалістю 10 тижнів із моменту надходження дітей у групу. Третій етап – підведення підсумків адаптаційного періоду.

Робота з батьками, яка здійснювалася протягом підготовки дітей до відвідування дитсадку й усього часу їх адаптації, забезпечувала виконання таких завдань: надати детальну інформацію про роботу закладу дошкільної освіти; виявити інтереси й потреби сімей, індивідуальні особливості та звички дітей; ознайомити батьків з особливостями проходження дітьми адаптаційного періоду; вчити батьків способам підготовки дитини до закладу дошкільної освіти; формувати в батьків уміння вибудовувати позитивні взаємини з дитиною в адаптаційний період; формувати довірливі відносини між батьками та співробітниками закладу дошкільної освіти. Така співпраця включала проведення Днів відкритих дверей, анкетування, забезпечення літературою з психології дітей раннього віку та їх адаптації в різних закладах, виконання спільних проєктів (на зразок «Дружня родина», «Мої перші дні в дитячому садку» тощо), індивідуальне або групове консультування батьків вихователями, психологом, медичним працівником, батьківські збори, спільні сімейні свята, обговорення досвіду батьків.

Завданнями роботи з дітьми були: створити емоційно-сприятливу атмосферу у групі; сформувати в дітей позитивну установку на заклад дошкільної освіти; познайомити вихованців один з одним і допомогти їм зблизитися; сформувати в них почуття впевненості; знизити рівень тривожності; познайомити дітей із деякими фахівцями закладу дошкільної освіти. Емоційний контакт із дітьми найлегше здійснювати за допомогою ігрових ситуацій. Орієнтування в середовищі групового приміщення, зокрема, ігровій його частині, також надає впевненості та зацікавлює, цьому ж сприяє засвоєння назв предметів і приміщень, їхнього призначення. Адже саме в ранньому віці людина вивчає особливості предметного світу з найбільшим інтересом, і спрямований педагогічний вплив зробить цей процес ефективним. Тут завдання адаптації дитини та її освіти (ознайомлення з предметним довкіллям) поєднуються. У ході цього вихователь формує навички дітей діяти найбільш раціональним способом – тобто, виконувати дії з найменшими фізичними й нервовими зусиллями, але з найкращим

результатом. Спільна діяльність дитини й дорослого повинна ставати все більш різноманітною та цікавою, щоб надати знання про все можливе багатство способів взаємодії з предметами.

У період формувального експерименту в освітню роботу групи впроваджувалися: заняття (розроблений комплекс занять на 7 тижнів, на яких дітей систематично ознайомлювали з іграшками, іграми, групою, прийомами взаємодії один з одним); пальчикові ігри (сприяють адаптації дітей, адже вони супроводжуються веселими віршиками й потішками, які можуть хоч на певний час замінити пригнічений емоційний стан на позитивний); ігри (основне завдання ігор з дітьми в адаптаційний період – налаштувати довірливі стосунки з кожною дитиною, подарувати емоції радості, викликати позитивне ставлення до дитячого садка); психогімнастика (є одним із засобів, що спрямований на вирішення завдань групової психокорекції, встановлення контакту, зняття напруги, відпрацювання зворотнього зв'язку та налаштування емоційного стану дитини); художнє слово (забезпечує емоційний комфорт, дарує позитивні емоції).

Не менш важливим є створення позитивної атмосфери в дитячому колективі. Для цього було проведене Свято знайомства з екскурсією по групі, інтерактивними іграми, символічними подарунками. Також оформлено стенд «Моя сім'я» з використанням сімейних фотографій, які допомагають дітям почуватися спокійніше, роздивляючись обличчя близьких. Протягом дня організовувались ігри, що стимулювали знайомство вихованців один з одним, персоналом дитячого закладу або розвивали трудові навички, необхідні для самообслуговування.

Друга перевірка з використанням названої вище методики визначення рівня адаптованості Н. Ватутіної проводилась у листопаді, через два місяці перебування новачків у закладі дошкільної освіти. Обстеження здійснювалося за тими самими показниками, що й на констатувальному етапі.

Результати повторного дослідження рівня адаптованості дітей показали, що за два місяці показники значно змінилися в кращий бік. Усі діти, які брали участь у дослідженні – адаптовані до закладу дошкільної освіти, у них переважають позитивні емоції, гарне самопочуття, діти йдуть на контакт, у них гарний сон і апетит, спостерігається безболісне прощання з близькими.

Таким чином, дітей із високим рівнем адаптованості до закладу дошкільної освіти – 73 % від загальної кількості обстежених дітей. Для них характерний переважно радісний або стійко-спокійний емоційний стан. Вони активно контактують із дорослими, іншими дітьми, діють із навколишніми предметами, швидко адаптуються до нових умов (незнайомих дорослих,

нового приміщення, спілкування з групою однолітків). Дітей із середнім рівнем – 27 % від загальної кількості обстежених дітей. Дітей із низьким рівнем – не виявлено. Усі вихованці спокійно заходять до групової кімнати, дивляться в очі дорослим людям, коли ті до них звертаються. Діти вступають у контакт зі своєю ініціативи, можуть звернутися з питанням до іншого, попросити про допомогу. Їхній емоційний фон бадьорий або спокійний, емоції легко розпізнаються. Діти дотримуються встановлених правил поведінки, адекватно реагують на зауваження та схвалення, корегуючи відповідно свою поведінку. Вміють грати поруч з іншими дітьми, доброзичливі до них.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, ми бачимо: для того, щоб адаптація дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти проходила легше для дитини, необхідно проводити спеціально організовану роботу із застосуванням методів, прийомів, засобів, які дозволять створити позитивну атмосферу у групі. Однак, наразі спостерігається різноманітність поглядів педагогів на обов'язкові умови цього процесу, що свідчить про широке поле для досліджень: перевірка впливу інноваційних освітніх методів на дітей раннього віку, підбір нових форм і змісту діяльності закладів дошкільної освіти, активніша взаємодія педагогів із батьками, включення дітей у суспільне життя громади тощо.

ЛІТЕРАТУРА

- Басанець, Л. М., Іванова, О. І., Кулагіна, Т. В., Токаренко, О. М. (2014). Психофункціональні показники першокласників у динаміці навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 6 (40), 97–105. (Basanets, L. M., Ivanova, O. I., Kulagina, T. V., Tokarenko, O. M. (2014). First graders' psychofunctional indicators in the dynamics of learning. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 6 (40), 97–105).
- Бурсова, С. С. (2015). Діагностика рівнів адаптації дітей до дошкільного навчального закладу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (54), 263–270. (Bursova, S. S. (2015). Diagnosis of levels of adaptation of children to preschool educational institution. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 10 (54), 263–270).
- Ватутина, Н. Д. (2003). *Ребенок поступает в детский сад*. М.: Просвещение. (Vatutina, N. D. (2003). *The child enters kindergarten*. Moscow: Prosveshcheniye).
- Все про адаптацію* (2004). Київ: Благод. фонд «Перше вересня» (*All about adaptation* (2004). Kyiv: Charity Fund "Pershe veresnia").
- Выготский, Л. С. (2012). *Вопросы детской психологии*. М.: СОЮЗ. (Vygotkiy, L. S. (2012). *Issues of child psychology*. Moscow: SOYUZ).
- Жердева, Е. В. (2007). *Дети раннего возраста в детском саду (возрастные особенности, адаптация, сценарии дня)*. Ростов-на-Дону: Феникс. (Zherdeva, Y. V. (2007). *Early age children in kindergarten (age characteristics, adaptation, day scenarios)*. Rostov-na-Donu: Phoenix).
- Захарова, Н. (2006). Адаптація дітей до дитсадка. *Дошкільне виховання*, 4, 8–10. (Zakharova, N. (2006). Adaptation of children to kindergarten. *Preschool education*, 4, 8–10).

- Маковецька, Н. В. (2001). Увага, адаптація. *Дошкільне виховання*, 12, 13–14. (Makovetzka, N. V. (2001). Attention, adaptation. *Preschool education*, 12, 13–14).
- Нуреева, О. С. (2008). *Таємниці адаптації. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. Третій рік життя*. Харків: Вид. група «Основа»: «Триада» (Nureyeva, O. S. (2008). *Secrets of adaptation. Psychological features of preschool children. The third year of the life*. Kharkiv: Publishing group "Osнова": "Triada").
- Пижьянова, Л. (2003). Як допомогти дитині в період адаптації. *Дошкільне виховання*, 2, 12–18. (Pyzhianova, L. (2003). How to help a child during the period of adaptation. *Preschool education*, 2, 12–18).
- Теплюк, С. Н. (2006). Посмішка малюка в період адаптації. *Дошкільне виховання*, 3, 29–35. (Tepliuk, S. N. (2006). The kid's smile during the period of adaptation. *Preschool education*, 3, 29–35).
- Ткачук, О., Павлушенко, Н. (2018). Психолого-педагогічні аспекти адаптації дітей старшого дошкільного віку до умов школи. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи* (сс. 127–130). Суми: ФОП Цьома С. П. (Tkachuk, O., Pavlushchenko, N. (2018). Psychological and pedagogical aspects of adaptation of older preschool children to school conditions. *Preschool and primary education: realities and prospects* (pp. 127–130). Sumy: FOP Tsioma S. P.).

РЕЗЮМЕ

Гаврило Елена. Условия адаптации детей раннего возраста к учреждению дошкольного образования.

Актуальность темы статьи определена проблемами, которые встают перед родителями и педагогами при поступлении ребёнка в учреждение дошкольного образования. Исходя из этого, целью данного исследования является выявление и проверка эффективности ряда условий успешной адаптации детей раннего возраста к новому социальному окружению. Анализ педагогических и психологических источников позволил выделить такие условия и доказать их эффективность. Уровни адаптированности детей проверялись по методике Н. Ватутиной. В ходе эксперимента использовались формы сотрудничества с семьями воспитанников, методы и средства создания эмоционально-позитивной атмосферы в детском коллективе и снятия напряжённости у детей.

Ключевые слова: дети раннего возраста, адаптация, учреждение дошкольного образования, сотрудничество с семьёй.

SUMMARY

Havrylo Olena. Conditions for the adaptation of young children to a preschool education institution.

The relevance of the topic of the article is determined by the problems that parents and teachers face when a child enters a preschool education institution. Due to the lack of close people, changes in the environment, habitual conditions and rhythm of life, the child is in a state of anxiety, which determines his emotional tension. Based on this, the purpose of the study is to identify and test the effectiveness of a number of conditions for the successful adaptation of young children to a new social environment. Analysis of pedagogical and psychological sources made it possible to determine such conditions and prove their effectiveness. The levels of adaptation of children were checked according to the N. Vatutina's method. The survey was conducted on the following indicators: sleep (falling asleep, the nature of sleep, sleep duration); the child's appetite; emotional condition; activity; relationship skills (with adults, with peers); speech. At the ascertaining stage of the experiment were 33 % of children with a medium level of adaptability and 67 % with a low level of adaptability. The main conditions for helping children to adapt are: interaction with

parents; elimination of psycho-emotional stress; creating an emotionally positive atmosphere in the group of children. During the experiment, forms of cooperation with the children's families were used: providing advice about preparation of the child for kindergarten, approximation of kindergarten conditions to home, to form positive attitudes. The methods and means of creating an emotionally positive atmosphere in the children's team were introduced in the classes and games. And for relieving children's tension were offered different exercises, music, games, drawing. The pupils were most interested in joint activities with adults. It is important to acquaint the child with the subject environment of the group room. Young children learn techniques with objects, therefore it is necessary to teach them to perform actions with the least effort, but with the best result. After two months as a result of the molding stage of the experiment there were 73 % of children with a high level and 27 % with a medium level of adaptability. There were no children with a low level of adaptability.

Key words: *young children, adaptation, preschool education institution, cooperation with the family.*

УДК 371.315.6

Світлана Генкал

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-7812-6103

DOI 10.24139/2312-5993/2021.02/067-078

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ БІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ

Статтю присвячено проблемі організації продуктивного навчання учнів профільних класів згідно із сучасними вимогами до освітнього процесу. Відзначається, що впровадження продуктивного навчання відбувається не системно, шкільна практика досі дотримується репродуктивних традицій, проте на профільне навчання біології покладено завдання розвитку інтелектуального потенціалу, креативності, самостійності учнів. У статті обґрунтовано дидактичні можливості продуктивного навчання в контексті формування біологічної компетентності учнів профільних класів. Проаналізовано технології, форми, методи, прийоми продуктивної діяльності учнів. Обґрунтовано етапи організації продуктивного навчання, особливості формування біологічної компетентності, критерії її сформованості, функції вчителя, результати освітньої діяльності учнів.

Ключові слова: *продуктивне навчання, репродуктивне навчання, профільне навчання, предметна компетентність, біологічна компетентність, профільні класи, самостійна пізнавальна діяльність, самовизначення.*

Постановка проблеми. Згідно з новими вимогами до підготовки випускників закладів загальної середньої освіти, що відображені в державних документах: Державному стандарті базової середньої освіти (2019), державній національній програмі «Освіта: Україна XXI століття», Концепції Нової української школи, Концепції профільного навчання в старшій школі (2013), сучасне суспільство потребує висококваліфікованих, компетентних фахівців, які мають ґрунтовні знання й уміння, здатних орієнтуватись у світовому інформаційному просторі, адаптуватись до